

»Skeili paatiruumassa»

PERTTI VIRTARANTA Amerikansuomen sanakirja. A dictionary of American Finnish. Siirtolaisuusinstituutti, Turku. Vammala 1992. 329 s.

Lakeus on täällä nimeltänsä Prairie se vaan jatkuu niin kuin ei loppua olisi niin kaikki on Valtavaa täällä lännessä mutta täällä on better pay kuin idässä Kaleratossa piika voi tienata 1 taala 50 päivässä niin sen takia minäkin tänne tulín.

Lars Sund: Colorado Avenue s. 27.

Suomesta muutti vuosina 1830–1930 Yhdysvaltoihin ja Kanadaan lähes 400 000 siirtolaista, pääasiallisesti Pohjanmaalta, Kainuusta ja Peräpohjolasta. Heistä yli puolet jäi pysyvästi uuteen maahan, enimmäkseen suurten järvien ympäristöön, Uuteen-Englantiin ja New Yorkiin sekä länsirannikon valtioihin Oregoniin, Washingtoniin ja Kaliforniaan. Pertti Virtarannan Amerikansuomen sanakirja kuvaa muuttajien ja heidän jälkeläistensä kieltä tai oikeammin sitä, miten amerikanenglanti on vaikuttanut heidän sanastoonsa.

Virtaranta on apulaisineen koonnut suurimman osan kirjan pohjana olevasta aineistosta. Vuosina 1965, 1975 ja 1980 tehtyjen keruumatkojen saalis oli 465 tuntia amerikansuomalaisten puhetta. Kun muiden nauhoitteet lasketaan mukaan, äänitteiden määrä on 650 tuntia. Paitsi äänitteistä sanasto on kirjaa varten poimittu kenttämuistiinpanoista, sanatiedusteluihin tulleista vas-

tauksista, amerikansuomalaisten sanomalehdistä, heitä koskevasta kirjallisuudesta ja heidän kieltään koskevista oppinäytteistä.

Kirja käsittää varsinaisen sanasto-osan lisäksi johdannon, amerikanenglantilaisten vastineiden mukaan aakkostetun sanaluettelon, henkilöhakemiston sekä valokuvia kielenoppaista ja heidän elinympäristöstään. Hakusanoja on kaikkiaan 4 500. Koska amerikansuomen lainoille on tyypillistä runsas äänteellinen variointi, myös viittaushakusanojen määrä on suuri. Niiden avulla lukija pystyy löytämään kirjasta sen hakuosan, jonka alle kaikki saman sanan variantit on koottu ja jonka alla sanaa koskeva tieto on esitetty.

Kunkin sanan käyttöä on pyritty valaisemaan lause-esimerkeillä. Ne vievät pintaa syvemmälle: amerikansuomalaisten kulttuuriin ja heidän ajatusmaailmaansa. Esimerkistöstä lukija huomaa, että amerikansuomi ei ole sekakieli, jossa suomi ja englantia vuorottelevat. Lainoja esiintyy vain silloin tällöin, ja ne ovat lähes aina mukautuneet suomen äännejärjestelmään.

On odotuksenmukaista, että suurin osa lainoista – lähes 80 % – on substantiiveja. Odotuksenmukaista on myös se, että lainojen joukossa on paljon sellaisten käsitteiden nimityksiä, joihin muuttajat ovat tutustuneet vasta Amerikassa. Uudet tekniset laitteet, oudot kasvit ja eläimet, vieraat ravintoaineet ja erilaiset yhteiskuntaelämän ilmiöt ovat suorastaan pakottaneet lainaamaan nimityksensä. Koska monen suomalaisen tie vei kaivoksiin, mainiengelskan sanat ovat luonnollinen mutta samalla omaleimainen osa amerikansuomea.

Lainoissa on suhteellisen paljon sellaisiakin, jotka ovat korvanneet tutun, suomenkielisen sanan. Tekijä pohdiskelee johdantoluvussa, miksi esimerkiksi *talo* ja *huone* ovat vaihtuneet *haussiksi* ja *ruumaksi* tai miksi maastotermien *mäki* ja *järvi* asemesta usein kuulee käytettävän *hilli-* ja *leeki-*sanoja. Yksi mahdollinen selitys on, että suomalainen nimitys ja sen englantilainen vastine eivät ole täysin synonyymisia. *Talo* kattaa paitsi *house-* myös *farm-*sanana merkityksen, ja *huone* voi murteissa tarkoittaa

myös erillistä rakennusta. Maastotermi taas ovat enemmän nimen kuin nimityksen luonteisia. *Hilli* tai *leeki* on nimenomaan jokin tietty, lähistöllä oleva mäki tai järvi.

Amerikansuomen sanakirjan tapaisissa sanakirjoissa, jotka keskittyvät vain osaan kielenkäyttäjien sanastoa – tässä tapauksessa lainasanoihin –, piilee ehkä se vaara, että ne tahtomattaan tulevat vääristöneeksi todellisuutta. Lukijalle syntyy helposti se kuva, että lainat ovat siirtolaisten puheessa yleisempiä kuin ne itse asiassa ovat. Ei ajatella, että joukossa on paljon yksilöllisyyksiä, harvinaisuuksia ja kerrallisia esiintymiä sekä sanoja, jotka kuuluvat vain toisen tai kolmannen polven siirtolaisten kieleen. Kaikkein yleisimmät lainatkaan, esimerkiksi *haussi* ja *ruuma*, eivät ole pystyneet kokonaan syrjäyttämään kotoperäisiä vastineitaan. Tämä käy ilmi vaikkapa *piltta-*artikkelin kahdesta esimerkivirkkeestä: »Se itte pilttaa tuollaasia yhren perheen *taloja*», »Kun minä sieltä Tompsista purin sen *huoneen*, ni siitä piltattiin sitte kitsihoito - - .» Saman seikan voi todeta myös yhdys-sanoista *farmitalo*, *perhetalo* 'omakotitalo', *poortitalo* 'ruokala', *fronttihuone* 'kadunpuoleinen huone, olohuone', *pallohuone* 'tanssisali, biljardisali' ja *sappahuone* 'verstas'.

On ilmeistä, että lainautuminen ainakin osittain riippuu sanakentistä niin, että joidenkin kenttien sanat ovat herkempiä lainautumaan kuin joidenkin toisten. Jos esimerkiksi otetaan tarkasteltaviksi sellaiset sulkeiset kentät kuin ilmansuunnat, vuodenaajat, kuukaudet ja viikonpäivät, huomataan, että vuodenaajat ja viikonpäivät ilmaistaan suomenkielisin nimityksin; sanakirja ei tunne yhtään näihin kentiin liittyvää lainaa. Sen sijaan kuukausien ja ilmansuuntien nimityksissä on runsaasti lainasanoja. Edellisistä ovat mukana *martsi*, *aprilli*, *meikuu*, *oktoperi* ja *novemperi*. Lisäksi *july* 'heinäkuu' sisältyy Kanadan kansallispäivän nimitykseen *fööstsulai* 'First of July'. Pääilmansuunnista kirjassa esiintyvät *nortti*, *iisti* ja *sautti*. *Vestin* puuttuminen lienee pelkkää sattumaa, koska se kuitenkin esiintyy väli-ilmansuunnan *sautvesti* nimessä.

Lounaan lisäksi myös muut väli-ilmansuunnat ovat kirjan mukaan lainautuneet englannista, tosin käännöksinä. Koillinen on joko *itäpohja*, *itäpohjoinen* tai *pohjoisitä*, kaakko *itäetelä* ja luode *pohjoislänsi*. On kuitenkin huomattava, että kaikki eivät ehkä sittenkään ole lainoja. Ainakin *itäpohja*, *itäpohjoinen* ja *itäetelä* tunnetaan myös suomen murteista. Niiden kotoperäisyyttä tukee sekin, että englannin *northeast-* ja *southeast-*sanojen odotuksenmukaiset käännökset olisivat *pohjoisitä* ja *eteläitä*.

Lukusanalainoja ei kirjassa ole ainuttaakaan, ellei mukaan oteta sellaisia yhdyssanatapauksia kuin edellä mainittu *fööstsulai*, *vanveitiketti* 'one-way ticket' ja *säventteivätventisti* 'Seventh-Day Adventist'. Lause-esimerkkien joukosta pisti silmään yksi esiintymä: »Martsii *sikstiin* (= 16.3.) lähriin Nyyjorkista (Suomeen).» Näyttää siis siltä, että lukusanat ilmaistaan niiden suomenkielisin nimityksin, ja todisteita tästä onkin helppo löytää kirjan esimerkistöä. Yksi lukusanoja koskeva kummallisuus kirjassa kuitenkin on. Joskus nimittäin spontaanista puheestakin peräisin olevaan esimerkkiin lukusana on merkitty numeroin. Mistä lukija voi tietää, onko se luettava suomeksi vai englanniksi, hämääksi vai savoksi!

Kirjan pohjana oleva aineisto on niin suuri, että se riittää hyvin antamaan edustavan kuvan amerikansuomen lainasanoista. Eri asia on, miten tarkkaan tuo aineisto on käyty läpi ja sanastettu. Katselin kokeeksi kirjan *a*-alkuisten sanojen esimerkkejä kolmelta ensimmäiseltä sivulta ja yritin löytää niistä sanoja, jotka olisivat ansainneet kirjassa oman sana-artikkelinsa mutta jotka eivät ole sellaista saaneet. Seulaan jäivät sanat *reikä* 'kolo, kuoppa' (hole), »Mettis on niiren (preeriasusien) *reijät*, mutta ne kiertää aalover (kaikkiällä)»; *porina* 'jupina, supina' (murmur), »Täällä kuuluu paljon *porinaa*, että tuon arteritisiin (= reuman) kanssa ei tahdo pärjätä»; *aivo(t)* 'äly' (brains), »On sulla *aivoja* muttei aitiiriä (= ideoita, ajatuksia)»; *pruuvata* 'todistaa' (prove), »Mies *pruuvasi* alipainsa (= alibinsa)». Jos sama tahti jatkuisi läpi kirjan eli joka sivulta olisi poimittavissa keskimäärin yksi uusi

sana, uusia sanoja koko kirjasta kertyisi yli 300. Miten paljon sanamäärä vielä kasvaisikaan, jos seulottavaksi otettaisiin kaikki 650 nauhatuntia ja muut aineslähteet!

On joskus vaikea sanoa, onko sana omaksettuna Amerikassa vai onko se kulkeutunut muuttajien mukana koti-Suomesta. Tekijä mainitsee johdannossa esimerkkinä mm. sanat *helpata*, *masiina*, *paati* 'ammekylpy' ja *telefooni*. Luetteloa voisi täydentää esimerkiksi sanoilla *peti* 'vuode', *kontrahti* 'sopimus', *perukka* 'seutu, kylä', *soosi* 'kastike', *haltata* 'ontua' ja *etumies* 'työnjohtaja'. Samoin sellainen *jokin*-pronominin käyttötapana kuin »Me ostimme jotain 5 000 miesten paitaa» tai *alla* merkityksessä 'alaisena' (»No sitte se alkaa olla jo rikoslain alla») ovat tuttuja suomen murteistakin.

Esimerkkien määrästä päätellen aika laajalti tunnettu sana amerikansuomessa on *mojakka* 'liha-', joskus kalaperunakeitto tai -muhennos'. Sana esiintyy määriteosana myös kolmessa yhdyssanassa: *mojakkapäivä* 'päivä jolloin oli tapana tarjota mojakkaa', *mojakkapäivällinen* 'päivällinen, jossa tarjoillaan mojakkaa' ja *mojakkasappa* 'ruokala, jossa tarjoillaan mojakkaa'. Sana lienee kotoperäinen. Osassa Keski-Pohjanmaata ja eräissä Kaakkois-Suomen pitäjissä *mojakka* nimittäin tarkoittaa kalakeittoa, erityisesti silakkakeittoa. Sellainen mahdollisuus, että *mojakka* olisi kulkeutunut paluumuuttajien mukana Amerikasta Suomeen, ei voine tulla kyseeseen, koska *mojakalle* ei ole pystytty osoittamaan amerikanenglantilaisista vastinetta. Vastine puuttuu myös *kultavelliltä*, sekahedelmäkeitolta. Keski-Pohjanmaalla *kultavelli* sen sijaan tunnetaan, tosin perunamuhennoksesta valmistetun vellin nimityksenä.

Lainatyypit

Valtaosa kirjan sanoista on varsinaisia lainoja, jotka pyrkivät jäljittelemään amerikanenglantilaisen vastineensa äänneasua. Niiden mukautumisaste vaihtelee. Yleensä ne on pyritty mukauttamaan suomen äänne-

järjestelmään ja johdostyyppeihin: *tauni* (town), *taitti* (tight), *tissapilitti* (disability), *kiukumperi* (cucumber), *saapinpääkki* (shopping bag), *rometiisi* (rheumatism), *viihikkeli* (vehicle), *musiikkeri* (musician), *oorikaara* (ore car), *miitata* (to meet), *paateerata* (bother), *komoteitata* (accomodate), *pisinen* (busy). Silti joukossa on myös sitaattilainoja. Esimerkiksi sellaiset huudahduksenomaiset ilmaisut kuin *kupai* 'goodbye', *oo poi* 'oh boy', *velkam* 'wellcome', *oolrait* 'all right' ja *junou* 'you know' kuuluvat niihin. Kirjan johdantoluku sisältää ansiokkaan selvityksen lainojen luonteenomaisista piirteistä ja mukauttamisen periaatteista.

Samanlainen vaihtelu kuin varsinaisissa lainoissa näkyy myös käännöslainoissa. Sanatarkkoja käännöksiä ovat esimerkiksi *ilmakenttä* 'lentokenttä' (airfield), *parasmies* 'sulhasen avustaja häissä' (best man), *päivänvalonsäästämisaika* 'kesäaika' (daylight-saving time), *kotitehty* 'kotimainen (tuote)' (homemade), *villikissalakko* 'laiton lakko' (wildcat strike), *uutispaperi* 'sanomalehti' (newspaper), *sulkea ulos* 'myydä loppuun (pilkkahintaan)' (close out), *pestä kultaa* 'huuhtoa kultaa' (wash gold), *vierailla jkta* 'vierailta jkn luona' (visit somebody), *antaa hyvä käsi* 'osoittaa suosiota' (give a good hand) ja *ulkomenevä* 'eloisa, välitön' (outgoing). Väljiä käännöksiä tai jonkin lähimerkityksisen sanan mukaelmia taas ovat esimerkiksi *lyhytkirjoitus* 'pikakirjoitus' (vrt. shorthand), *pilvenputoama* 'kaatosade' (vrt. cloudburst), *saippuakappale* 'nyyhkytarina' (vrt. soap opera), *liikehousut* '(arki)puvun housut' (vrt. business suit) ja *vesilaiva* 'laiva'. Viimeksi mainitun mallina on ollut lentokoneen vanha englanninkielinen nimitys *airship*.

Amerikansuomessa kaiutin on *äänenlaajentaja* tai *lautspiikkari*. Jälkimmäinen on englannin *loudspeaker*-sanana mukaelma, mutta edellinen ei voi olla sen käännös. Näyttää siltä, että *äänenlaajentaja* on uudismuodoste, jolla sen käyttöönottaja on halunnut luonnehtia tarkoitetta itsenäisesti, englanninkielisestä esikuvasta välittämättä. Jotain kielellisiä vaikutteita se kuitenkin näyttää saaneen. Samaan sanakenttään kuin

äänenlaajentaja kuuluvat nimittäin *laajal-taa* 'radioida' ja *laajallus* 'radiointi'. Ne ovat englannin *broadcast*-sanana käännöksiä. Juuri *laajal-taa* tai *laajallus* ovat saattaneet käväistä mielessä silloin, kun *äänenlaajentajaa* on synnytetty.

Amerikansuomen yhdyssanoille on tyyppillistä, että usein toinen yhdysosista on suomea, toinen suomeen mukautettua amerikanenglantia. Edestakainen matkalippu on *mutkatiketti* (return ticket), kunnallinen tie *munatie* (municipal road), naamiaiset *mäs-kitanssit* (masked ball) ja kalankasvattamo *kalahätseri* (hatchery). Joskus samalla käsitteellä on kaksi eri nimitystä, toinen varsinainen laina, toinen käännöslaina tai osittainen käännöslaina. Niinpä jäätelö (ice cream) on joko *aiskriimi* tai *jääkerma*, olohuone (sitting room) *istumaruuma* tai *istumahuone*, kaulaliina (necktie) *kaulatai* tai *nektai*, ehkä (maybe) *meippii* tai *sattuu* ja ottaa (ruokaa tai juomaa), olkaa hyvä (help yourself) *help jooself* tai *auttakaa itseänne*.

Olisiko jonkinlainen kielikompetenssin heikentymisen merkki, että puheeseen on omaksuttu sellaisiakin lainoja, jotka vastaavat äidinkielessä jo olevaa mutta erimerkityksistä sanaa. Tällaisia homonymilainoja ovat esimerkiksi *leipuri* 'työläinen' (laborer), *peili* 'ämpäri' (pail), *passi* 'linja-auto' (buss), *pilli* 'pilleri' (pill) tai 'lasku' (bill), *peitsi* 'sivu' (page), *suuri* 'varma' (sure), *soveltaa* 'lapioida' (shovel) ja *pussata* 'työntää' (puss). Onpa joukossa yksi käännöslainakin: *työntää* 'tehdä työtä' (work). Odottaisi, että se kotoperäinen sana, jonka laina on syrjäyttänyt, on vuorostaan korvattu uudella lainalla. Niin näyttää usein käyneenkin: pilli on *visseli* (whistle), pussata *kissata* (kiss) ja tehdä työtä *vorkkia*. Leipurista taas voi käyttää ruotsalaisperäistä *paakari*-sanaa (vrt. paakarinsoppa 'baker's, bakeshop'). Sen sijaan se, mitä sanaa amerikansuomalaiset käyttävät peilistä, passista tai varmasta, ei kirjan englanninkielisen viitehakemistonkaan avulla selviä.

Työmies-Eteenpäin-lehdessä oli vuonna 1967 pieni perheutinen: »Senja Aho on ollut myöskin kylmässä, mutta tällaiset vaihtelevat ilmat ovat siinä tekijänä.» Virkkeen

Kirjallisuutta

omituisuus johtuu siitä, että kylmää tarkoitavalla *cold*-sanalla on myös merkitys 'vilustuminen, nuha' ja että suomen *kylmä* on amerikansuomessa mukautunut *cold*-sanana merkityksiin. Itse asiassa merkityslainoissa näkyy kielen pyrkimys saattaa semanttisesti epäsymmetriset sanat symmetrisiksi eli muuttaa osittainen synonymia täydelliseksi synonymiaksi. Tämä pyrkimys toteutuu esimerkiksi silloin, kun suomen *lattia* saa *floor*-sanana merkityksen 'kerros' («Joutui hospitaaliin neljännelle latialle») tai kun *tietää* omaksuu *know*-sanana merkitykset 'osata' ja 'tuntea' («On kiva tietää kaks kieltä», «Minä olin jo ennen tiennyt tämän miehen»). Symmetria toteutuu kuitenkin vain lainanantajakielen ehdoilla. Suomen *talo* ei voi siirtää 'maatila'-merkitystään *house*-sanalle. Siitäkö johtuu, että kieli epäsymmetrian pelossa hylkää *talon* ja korvaa sen *haussilla* ja *farmilla*?

Tekninen toteutus

Tekijä ilmoittaa kirjan alkusanoissa pyrkineensä »havainnollisuuteen ja luettavuuteen, päämääränä se, että kuka hyvänsä amerikansuomalainen tai suomensuomalainen asianharrastaja voi vaivatta lukea sana-artikkeleita ja sanakirjan johdantoa». Nämä päämäärät kirja varmasti täyttääkin. Se on selkeä ja helppokäyttöinen. Puheesta poimittujen esimerkkien transkriptio on mahdollisimman karkea; sananrajaiset assimilaatiot ja loppukahdennukset on kirjakielitetty. Mahtaako helppokäyttöisyyden pyrkimystä kuvastaa myös se, että hakusanoina esiintyy sellaisia fraaseja kuin *paras kuin koskaan*, *pitää kaunis naama*, *kuinka tykkäät*, *sadepäivän varalta*, *puoli ja puoli*, *hyvin tuttu* ja *miksi ei*. Perinteisissä sanakirjoissahan niiden tilalla olisivat *paras*, *pitää*, *tykätä*, *sadepäivä*, *puoli*, *tuttu* ja *miksi*.

Jokaisella sanakirjalla on tietenkin oikeus omiin hakusanointusperiaatteisiinsa, ja varmasti Amerikansuomen sanakirjankin joskus yllättäviltä vaikuttavat hakusanat ovat harkinnan tulosta. Sellainen vaatimus kai kuitenkin voidaan esittää, että hakusanoi-

tuksen tulisi olla johdonmukaista. Jos keran päätetään panna *tehdä elämä(nsä)*, *tehdä ero*, *tehdä hyvin*, *tehdä koti*, *tehdä leipänsä*, *tehdä liikettä*, *tehdä muutos*, *tehdä palkkaa (rahaa)*, *tehdä valmistuksia* ja *tehdä väite* kukin omaksi hakusanakseen eikä *tehdä*-artikkeliin, silloin odottaisi, että myös *antaa huomiota jllek*, *antaa hyvä käsi*, *antaa ylös*, *antaa puhelu* jne. olisivat omina hakusanoinaan. Niin ei kuitenkaan ole menetely vaan ne ovat *antaa*-artikkelissa.

Muunkinlaista epäjohdonmukaisuutta ja epätarkkuutta kirjassa on. Tavallista lukijaa se tuskin häiritsee. Mainitsen kuitenkin joitakin esimerkkejä.

Amerikansuomen lainoille on tyypillistä suuri äänteellinen vaihtelu. Joillakin sanoilla variantteja saattaa olla toistakymmentä. Ei ole tietenkään mahdollista eikä tarpeellistakaan, että jokaisesta variantista olisi kirjassa oma viittausartikkeli. Mitä enemmän variantti poikkeaa varsinaisen sana-artikkelin hakusanaksi valitusta variantista ja mitä etäämmällä aakkosissa se siitä on, sitä tärkeämpää on viittausartikkelin olemassaolo. Tässä suhteessa kirja joskus jättää toivomisen varaa. Sama koskee synonyymisia sanoja ja niiden välisiä viittauksia. Esimerkiksi bataattia tarkoittavalla *sweet potato* -sanalla on neljä vastinetta: *imeläperuna*, *makeaperuna*, *makoinenpottu* ja *suitpoteitu*. *Makeaperuna*- ja *makoinenpottu*-artikkelit sisältävät viittauksen toisiinsa ja lisäksi *imeläperuna*-artikkeliin mutta eivät *suitpoteitu*-artikkeliin. *Imeläperuna*- ja *suitpoteitu*-artikkeleista ei ole viittausta mihinkään.

Silloin kun sanalla on useita merkityksiä, merkitykset on sanakirjoissa tapana esittää loogisessa järjestyksessä niin, että läheisesti yhteen kuuluvat merkitykset ovat peräkkäin. Tavallisesti lähdetään yleisimmästä konkreettisesta merkityksestä ja edetään kohti abstraktia käyttöä. Amerikansuomen sanakirjassa ei kovin monimerkityksisiä sanoja paljon ole. Harvoja poikkeuksia on verbi *runnata* (run), jolla on peräti 14 eri merkitystä. Sitä koskeva artikkeli alkaa odotuksenmukaisesti 'juosta'-merkityksellä mutta siirtyy seuraavaksi yllättävästi 'olla

ehdokkaana (vaaleissa) -merkitykseen. Juoksemiseen läheisesti liittyvät 'kulkea' (esim. malmisuonesta), 'virrata' ja 'vaeltaa' ovat 4:ntenä, 9:ntenä ja 10:ntenä. Jos artikkeli etenisi johdonmukaisesti, konkreettiset kulkemisen, liikkumisen ja kuljettamisen, liikuttamisen merkitykset olisivat ensimmäisinä ja abstraktisemmat 'harjoittaa, pitää liikettä' (7.), 'käydä kauppaa' (12.), 'palkata' (8.) ja 'olla ehdokkaana (vaaleissa)' (2.) viimeisinä.

Jonkinlaista suurpiirteisyyttä osoittaa myös se, että sama esimerkkivirke saattaa toiseen kertaan esiintyessään poiketa ensiesiintymästään. Mistään isoista eroista ei kuitenkaan ole kyse; silmiini osuneissa tapauksissa toisesta esiintymästä on puuttunut jokin välimerkki tai sananlopuinen *n* tai *t*. Joitakin kirjaimia puuttuu myös hakusanoista *kutsua jku*, *vierailla jkta* ja *erilainen jstak*, jos mallina pidetään kirjan hakusanoja *innostua johonkin* ja *huoltaa jostakin*.

Arviointia

Amerikansuomen sanakirja on merkittävä teos. Se on enemmän kuin dokumentti amerikanenglannin vaikutuksesta suomalaisten maahanmuuttajien sanastoon. Se ei kuvaa vain kieltä vaan välittää myös tietoa yhteisöstä, joka kieltä käyttää: ihmisten elämästä, oloista ja ajatuksista. Kirjan valttina on juuri laaja-alaisuus. Teos sopii yhtä hyvin kielikontaktien tutkijalle kuin maallikollekin. Sitä voi käyttää apuvälineenä lainautumisen mekaniikan selvittelyssä, mutta sen parissa voi viettää myös rattoisia lukuhetkiä. Mikään ikävä kirja se ei ole.

Kirja on välillisesti ja välittömästi vaikuttanut myös amerikansuomen tutkimusmah-

dollisuuksien paranemiseen. On kertynyt mahtava ääniteaineisto, jonka arvoa lisää se, että tuollaisen aineiston keräämiseen ei kohta enää olisi mahdollisuuksia. Amerikkaan muuttohan tyrehtyi jo 1930-luvulla, ja ensimmäisen polven amerikansuomalaiset alkavat olla jo vanhoja.

Amerikansuomea ei toistaiseksi ole kovin paljon tutkittu. Eniten tutkimusta harastettiin Helsingin yliopistossa vuosina 1968 – 1983, jolloin Pertti Virtarannan ohjauksessa valmistui 14 amerikansuomea käsittelevää laudaturtyötä. On selvää, että töiden aihepiiri kuvasti pikemminkin opettajan kuin oppilaiden intressejä. Työt hyödyttivät tekeillä olevaa sanakirjaa mutta eivät suinkaan pelkästään sitä. Lisäksi eräät Virtarannan oppilaista saivat kimmokkeen ryhtyä tutkimaan amerikan- tai australiansuomea laajemminkin. Syntyi tutkijaryhmä, johon Virtarannan lisäksi kuuluivat Hannele Hentula, Hannele Jönsson-Korhola, Maija Kainulainen ja Maisa Martin. Heistä kolme viimeksi mainittua osallistuivat myös opettajansa sanakirjahankkeeseen liittyviin tutkimusmatkoihin. Ensimmäinen amerikansuomea käsittelevän pro gradu -työn tekijä Meri Puromies on puolestaan avustanut sanakirjan toimitustyössä ja laatinut kirjan englanninkielisen viitehakemiston.

Sanakirjojen tekeminen on aikaa ja kärsivällisyyttä vaativaa puuhaa. Valmis kirja on kuin jäävuoren huippu, pieni osa koko rakennelmasta. Siksi Amerikansuomen sanakirjakin on kunnioitusta herättävä aikaansaannos ja osoitus tavattomasta energisyydestä ja uutteruudesta. Joltakulta toiselta hanke olisi jäänyt vain haaveeksi. Pertti Virtaranta on tehnyt haaveesta myös totta.

MATTI VILPPULA